

INSTITUTET FÖR
SOCIAL
FORSKNING

STOCKHOLMS UNIVERSITET
Reprocentrum

1986

ARBETSLÖSHET, ARBETSLÖSHETSERSÄTTNING
OCH INKOMSTFÖRDELNING I SVERIGE

AV

ANDERS BJÖRKLUND

STOCKHOLMS
UNIVERSITET

1986 -11- 24

BIBLIOTEKET

SÄRTRYCKSSERIE NR 167

SÄRTRYCK UR "NORDISK SEMINAR OM ARBEJDSMARKEDSSTATISTIK,
HANSTHOLM, DANMARK, 7-10 OKTOBER 1985". NORDISK STATISTISK
SEKRETARIAT, TEKNISKE RAPPORTER 40, KÖPENHAMN.

ISSN 0349-0858

ARBETSLÖSHET, ARBETSLÖSHETSERSÄTTNING OCH INKOMSTFÖRDELNING I SVERIGE

Anders Björklund
Industrins utredningsinstitut, Sverige

I INLEDNING

I Sverige, liksom i de flesta andra länder, har staten tagit det huvudsakliga finansiella ansvaret för olika former av arbetslöshetsunderstöd. Ett av flera skäl för detta är en önskan att utjämna inkomsterna i samhället. Arbetslöshetsersättning ses således som ett fördelningspolitiskt instrument.

Det är därför angeläget att kunna studera hur väl existerande system för arbetslöshetsunderstöd skyddar mot inkomstförluster till följd av arbetslöshet och i vilken utsträckning ersättningen leder till en jämnare fördelning av inkomsterna i samhället. Syftet med denna uppsats är att granska möjligheterna att belysa detta med hjälp av befintliga statistik-källor. Några datakällor som varit enkla att hantera och kunnat utnyttjas utan kostnad kommer också att användas för empiriska analyser.

Uppläggningsen är följande. I avsnitt II presenteras statistik som visar ersättningssystemens täckningsgrad, dvs hur stor andel av de arbetslösa som uppbär olika ersättningar respektive saknar ersättning. Därefter behandlas rent principiellt hur effekterna på inkomstfördelningen av existerande system och av utvidgningar av dessa kan analyseras. Avsnitt IV innehåller tillämpningar som kunnat genomföras med Levnadsnivåundersökningarnas data. I avsnitt V behandlas hur analysen skulle kunna förbättras med andra datakällor.

II ARBETSLÖSHETSUNDERSTÖDENS TÄCKNINGSGRAD

Det finns två former av arbetslöshetsunderstöd i Sverige.¹ Arbetslösa, som under tidigare perioder av förvärvsarbete varit medlemmar av en arbetslöshetskassa och betalat avgifter till en sådan, kan erhålla s k försäkringsersättning om vissa kvalifikationskrav är uppfyllda. De viktigaste är medlems- och arbetsvillkoren. Det förra innebär att medlemsavgift måste ha erlagts under 12 månader för att ersättning skall utgå, medan det senare är ett krav på 5 månaders förvärvsarbete under de 12 månader som föregår arbetslöshetsperioden.

Ersättning uppgår grovt sett till mellan 60 och 92 procent av tidigare inkomst före skatt. Kompensationsgraden är lägre för höginkomsttagare beroende på att den dagliga ersättningen - dagpenningen - är maximerad till ett visst belopp. Efter skatt blir dock kompensationsgraden betydligt högre på grund av att marginalskatterna i normalfallet ligger kring 50 procent. Grovt sett kompenseras 80-95 procent av den förlorade inkomsten efter skatt. De som erhåller försäkringsersättning får därför relativt god ersättning för förlorad arbetsinkomst.

En annan ersättningsform för arbetslösa är det kontanta arbetsmarknadsstödet (KAS), som utgör ett komplement till försäkringsersättningen. Något medlemskrav föreligger således inte. För nyinträdande på arbetsmarknaden - de som ej uppfyller arbetsvillkoret - gäller en särskild kvalifikationsperiod på tre månader. Detta stöd är dock betydligt lägre och ersätter omkring 25 procent av inkomsten före skatt och grovt sett 50 till 60 procent efter skatt.

När man önskar statistiska uppgifter om hur stor andel av de arbetslösa som erhåller någon av dessa båda ersättningar finner man att det bara är Arbetsmarknadsverkets s k sökandestatistik som innehåller direkta mått på detta. Sökandestatistiken innehåller (bland annat) en kategori arbetssökande som saknar arbete och är "aktuella för omedelbar placering". Detta överensstämmer relativt väl med gängse definitioner av öppen arbetslöshet, med det undantaget att de som söker arbete utan

¹ Se Björklund och Holmlund "Arbetslöshetsersättningen i Sverige - motiv, regler och effekter" i Björklund m fl. Inför omprövningen, Publica 1982, för en ingående beskrivning av arbetslöshetsunderstöden i Sverige.

att utnyttja arbetsförmedlingarna inte kan inkluderas. Trots detta undantag ger sökandestatistiken en något högre arbetslöshet än vad Arbetskraftsundersökningarna (AKU) gör. Orsaken till denna skillnad är inte helt utredd, men kan bero på att avregistreringen sker med viss eftersläpning.

Andelen av de arbetslösa enligt sökandestatistiken som uppbär försäkringsersättning, KAS respektive saknar kontantersättning framgår av tabell 1.

Först och främst kan man se att andelen som uppbär försäkringsersättning har ökat ganska kraftigt under perioden 1978-84; från ca 45 till nära 58 procent. Däremot var andelen som erhöll KAS relativt konstant kring 15 procent under åren 1978-83. Därefter sjönk andelen 1984, vilket i allt väsentligt beror på att den sk ungdomslagen infördes för 18- och 19-åringar. Ungdomslagen ersatte i princip KAS för denna åldersgrupp.

Andelen av samtliga arbetslösa, som helt saknar arbetslöshetsersättning, har följaktligen sjunkit under perioden. År 1984 var siffran ca 31 procent. Trenden emot ökad andel med försäkringsersättning och minskad andel utan någon arbetslöshetskompensation återfinns bland samtliga delgrupper, som presenteras i tabell 1, med undantag för den yngsta åldersgruppen år 1984. Däremot finns påtagliga nivåskillnader. Bland kvinnorna har andelen med försäkringsersättning varit något lägre än för männen, medan andelen med KAS varit något högre.

Aldersmässigt finns ett tydligt mönster att andelen med arbetslöshetsersättning stiger med åldern medan andelen med KAS sjunker. Netto är dock andelen som saknar ersättning högst bland de unga. I åldersgruppen 25-54 år, där de flesta med försörjningsplikt för barn hör hemma, var dock 1984 andelen utan någon ersättning så hög som 32,5 procent.

Slutligen kan man se att kompensationsgraden är något högre bland långtidsarbetslösa än bland korttidsarbetslösa.

Från Arbetskraftsundersökningarnas arbetslöshetsstatistik - som är den mest använda i Sverige - kan man inte erhålla motsvarande informa-

Tabell 1 Andelen arbetslösa som uppstår försäkringsersättning, KAS, respektive saknar kontantersättning enligt sökandestatistiken

År	Samtliga				Kvinnor			
	Arb.lös- hetsers.	KAS	Ingen er- sättning	Antal arb.lösa	Arb.lös- hetsers.	KAS	Ingen er- sättning	Antal arb.lösa
1978	0.445	0.144	0.410	102.600	0.390	0.146	0.438	51.800
1979	0.457	0.150	0.393	98.700	0.408	0.179	0.413	52.500
1980	0.461	0.156	0.383	94.600	0.422	0.184	0.395	51.700
1981	0.479	0.148	0.374	123.000	0.437	0.174	0.389	63.800
1982	0.497	0.144	0.358	161.300	0.456	0.167	0.377	81.800
1983	0.514	0.150	0.335	178.300	0.472	0.174	0.354	87.500
1984	0.577	0.115	0.308	159.300	0.554	0.128	0.319	79.100
<u>- 19 år</u>					<u>20 - 24 år</u>			
1978	0.086	0.265	0.654	18.500	0.372	0.184	0.444	19.600
1979	0.073	0.281	0.652	17.800	0.380	0.203	0.417	18.700
1980	0.078	0.306	0.611	18.000	0.400	0.211	0.389	18.500
1981	0.113	0.278	0.609	23.000	0.415	0.195	0.355	25.100
1982	0.116	0.270	0.618	26.700	0.465	0.201	0.333	31.800
1983	0.104	0.318	0.575	28.000	0.472	0.218	0.311	35.400
1984	0.087	0.115	0.798	10.400	0.490	0.215	0.296	34.500
<u>25-54 år</u>					<u>55 år</u>			
1978	0.494	0.103	0.404	46.800	0.774	0.090	0.136	17.700
1979	0.502	0.102	0.398	43.200	0.794	0.085	0.122	18.900
1980	0.508	0.101	0.392	39.800	0.797	0.077	0.132	18.200
1981	0.541	0.100	0.359	55.100	0.774	0.070	0.166	19.900
1982	0.555	0.104	0.342	76.100	0.764	0.064	0.172	26.700
1983	0.561	0.103	0.338	79.900	0.782	0.055	0.163	34.900
1984	0.573	0.101	0.325	75.000	0.792	0.051	0.130	39.400
<u>Arbetslösa 1-3 månader</u>					<u>Arbetslösa > 3 månader</u>			
1978	0.383	0.153	0.461	33.400	0.475	0.140	0.386	69.200
1979	0.396	0.162	0.442	32.100	0.486	0.144	0.369	66.600
1980	0.404	0.171	0.427	30.900	0.488	0.149	0.361	63.700
1981	0.442	0.160	0.395	42.500	0.498	0.142	0.363	80.500
1982	0.455	0.152	0.395	52.700	0.517	0.140	0.340	108.600
1983	0.465	0.164	0.370	57.800	0.538	0.144	0.319	120.500
1984	0.528	0.129	0.343	46.400	0.597	0.108	0.293	112.900

tion. Det ingår inga frågor om de arbetslösas inkomstförhållanden överhuvudtaget. Däremot tillfrågas de arbetslösa om de är medlemmar av en erkänd arbetslöshetskassa. Sannolikt uppbär de allra flesta av dessa ersättning, men det finns säkert också en del som inte uppfyller medlems- och arbetsvillkoren, en del som berörs av karensveckan och en del som är utförsäkrade.

Andelen arbetslösa enligt AKU som uppger sig vara medlemmar i en kassa presenteras i tabell 2. Det framgår att medlemsandelen har stigit mycket kraftigt sedan början av 60-talet.

Genom att kombinera AKUs arbetslöshetsstatistik med information direkt från arbetslöshetskassorna kan man indirekt göra en approximativ bedömning av andelen arbetslösa enligt AKU som uppbär försäkringsersättning respektive KAS.

I tabell 3 utnyttjas uppgifter om "antalet ersättningsdagar" från försäkringen och KAS till att beräkna andelen ersatt arbetslöshet. Det är dock en överskattning av den korrekta andelen ersatt arbetslöshet som fås på detta sätt. Det beror på att en del av ersättningen utgår till annan typ av arbetslöshet än den som inkluderas i AKUs öppna arbetslöshet. Hit hör sannolikt främst de som är "partiellt" arbetslösa under mätveckan, exempelvis de som är tillåtna delar av en vecka och de som önskar ett heltidsarbete men enbart kunnat finna ett deltidsarbete och därför uppbär kompletterande arbetslöshetsersättning.¹ Siffrorna i tabell 3 ligger helt följdriktigt något högre än i tabell 1.

Sammanfattar man informationen i dessa tabeller kan man således konstatera att bara drygt hälften av de arbetslösa kompenseras för merparten av den uteblivna inkomsten i form av försäkringsersättning, ytterligare 15 till 20 procent kan beräknas erhålla KAS, som ger ca hälften av en utebliven inkomst, och nära en tredjedel erhåller ingen arbetslöshetsersättning alls. Det blir då naturligt att fråga sig om detta är ett "hål" i samhällets skyddsnät, och om detta "hål" skulle "täppas

---

¹ Det bör noteras att den partiella arbetslösheten var exceptionellt hög 1983 och 1984. En del av dessa uppbär sannolikt försäkringsersättning. Därför måste den kraftiga ökningen av andelen med försäkringsersättning 1983-1984 enligt tabellen betraktas med extra stor försiktighet.

Tabell 2 Andel arbetslösa enligt AKU som är medlemmar av erkänd arbetslöshetskassa

	Båda könen		Män	Kvinnor
	16 - 74 år	16 - 24 år	16 - 74 år	16 - 74 år
1963	0.21	-	0.34	0.07
1964	0.28	-	0.42	0.08
1965	0.25	-	0.40	0.08
1966	0.31	-	0.48	0.11
1967	0.33	-	0.45	0.18
1968	0.36	-	0.46	0.19
1969	0.37	-	0.49	0.21
1970	0.41	-	0.52	0.27
1971	0.41	-	0.52	0.27
1972	0.40	-	0.49	0.29
1973	0.40	-	0.50	0.28
1974	0.39	-	0.46	0.32
1975	0.40	-	0.50	0.31
1976	0.41	-	0.47	0.35
1977	0.43	-	0.49	0.39
1978	0.50	-	0.53	0.45
1979	0.48	0.32	0.52	0.44
1980	0.48	0.36	0.53	0.43
1981	0.54	0.41	0.60	0.48
1982	0.55	0.39	0.60	0.50
1983	0.57	0.42	0.62	0.50
1984	0.63	0.50	0.65	0.60

Källa: AKU.

Tabell 3 Maximal andel av de arbetslösa som kan uppbära ersättning från arbetslöshetsförsäkring eller KAS

	Antal arbetslösa enligt AKU	Ersättningsdagar försäkring	Andel av arbetslöshetsdagar*	Ersättningsdagar KAS	Andel av arbetslöshetsdagar*
1974	80 300	8 624 524	0.41	2 150 731	0.10
1975	67 300	8 717 576	0.50	2 273 632	0.13
1976	66 300	8 128 361	0.47	2 676 169	0.15
1977	75 000	8 161 485	0.42	3 696 111	0.19
1978	93 800	10 957 250	0.45	4 752 268	0.20
1979	88 200	11 036 531	0.48	4 539 772	0.20
1980	85 500	10 666 236	0.47	4 788 888	0.22
1981	107 600	14 484 775	0.52	6 096 211	0.22
1982	137 300	20 018 139	0.56	7 606 669	0.21
1983	151 200	23 595 551	0.60	8 971 927	0.23
1984	135 800	24 443 991	0.69	6 305 631	0.18

* Antal ersättningsdagar dividerat med antal arbetslöshetsdagar. Antal arbetslöshetsdagar beräknade enligt: (Antal arbetslösa) x 52 x 5. Dagspenning kan utgå högst fem dagar per vecka. Ersättning kan även utgå för helgdagar som infaller på vardagar.

Källor: AKU och AMS försäkringsenhet.

till" om understöden (främst KAS) höjdes eller om kvalifikationskraven blev mer generösa så att fler arbetslösa skulle erhålla understöd.

Det bör dock beaktas att det finns ytterligare ett skyddsnät för dem som inte erhåller arbetslöshetsunderstöd, nämligen socialbidrag. Detta är en betydligt mer selektiv form av understöd i den meningen att behovsprövningen från socialbyråernas tjänstemän ofta är mycket ingående och därför kan upplevas som besvärande för den enskilde. Det är också en allmän uppfattning att det är en mer stigmatiserande understödsform än arbetslöshetsersättning.

Trots detta vore det önskvärt med information om hur stor andel av de arbetslösa som erhåller socialbidrag. Den löpande arbetslöshetsstatistiken innehåller dock ingen sådan information. Den enda statistikkälla jag

känner till som kan belysa detta är det s k HUS-materialet som insamlades av Industriens Utredningsinstitut och Göteborgs Universitet under våren 1984. De som var arbetslösa tillfrågades om de erhöll försäkringsersättning, KAS respektive socialbidrag. Drygt 59 procent erhöll försäkringsersättning, 12 procent KAS och 8 procent socialbidrag. För de senare utgjorde dock socialbidraget i några fall ett komplement till försäkringsersättning och KAS. Dessa siffror är emellertid mycket osäkra eftersom de bygger på endast 87 arbetslösa individer i samplet.

III PROBLEMSTÄLLNINGAR

När man, mot bakgrund av det förra avsnittet, skall granska arbetslöshetens och arbetslöshetsunderstödens fördelningseffekter kan man skilja mellan olika delproblem.

För det första finns det skäl att studera det nuvarande systemets effekter. Det betyder att man vill jämföra inkomstfördelningen med den fördelning som skulle uppstå om understöden elimineras eller reduceras.

Det är också av intresse att undersöka effekterna av att utvidga det nuvarande stödet. Ett sätt är att höja den dagpenning som KAS ger. Hur skulle inkomstfördelningen då påverkas? Ett annat sätt är att förändra kvalifikationskraven för ersättning så att understöd utgår även för den arbetslöshet som tidigare ej ersattes.

Vid första påseende kan frågorna verka triviala. Personer som är arbetslösa och saknar arbetslöshetsunderstöd borde rimligen befinna sig i en svår ekonomisk situation.

Men det finns åtminstone tre skäl till varför svaren på frågorna inte är självklara och att närmare analys av problemen behövs. För det första kan det tänkas att det är mycket kortvarig arbetslöshet som inte kompenseras. Detta kan vara fallet både om personer med korta arbetslöshetsperioder inte får ersättning och om korta delar av längre arbetslöshetsperioder inte ersätts. Det senare kan uppstå på grund av de karensbestämmelser som de olika stöden är förknippade med.

Om den icke ersatta arbetslösheten är kortvarig behöver inkomstförlusterna i termer av årsinkomster inte vara så stora. Än mindre är det självklart att ett höjt och/eller utvidgat arbetslöshetsunderstöd skulle tillfalla personer med låga livsinkomster. Det är därför angeläget att belysa arbetslöshetens och arbetslöshetsunderstödens fördelningseffekter i termer av inkomster över längre tidsperioder.

För det andra kan det tänkas att de arbetslösa personer som inte får ersättning tillhör ett hushåll med god ekonomi och att de därmed skyddas ekonomiskt. Detta kan framförallt gälla många arbetslösa ungdomar som bor kvar hos sina föräldrar. I och för sig kanske många har den

rättvisuppfattningen att en arbetslös individ ska ha rätt till arbetslöshetsersättning oavsett övriga hushållsmedlemmars inkomster. Jag vill inte närmare gå in på frågan om man bör ha en individriktad eller en hushållsinriktad syn på fördelningsproblem. Det måste dock ha ett klart informationsvärde att belysa fördelningseffekterna också på hushållsnivå. Även den som har ett individriktat synsätt borde hålla med om att angelägenhetsgraden av att förbättra de nuvarande ersättningssystemen är högre desto mindre inkomstbortfallen kompenseras av andra hushållsmedlemmars inkomster.

För det tredje måste också finansieringen av understöden beaktas. En analys av arbetslöshetsersättningens fördelningseffekter innebär att man vill jämföra ~~den~~ faktiska inkomstfördelningen med den hypotetiska fördelning som skulle uppstå om de statliga stöden togs bort. Självfallet är detta en svår uppgift. Det är troligt att en mängd förändringar skulle inträffa på arbetsmarknaden om de statliga stöden togs bort. Vissa privata eller organisationsanknutna försäkringar skulle troligen uppstå. Kontraktstrukturen på arbetsmarknaden skulle kunna ändras etc.

I avsaknad av en utvecklad modell av dessa indirekta effekter kan dock som en första approximation en enklare analys av de direkta effekterna göras. Detta görs i förhoppningen att de indirekta effekterna är små i förhållande till de direkta.

Eftersom statens utgifter i huvudsak finansieras med arbetsgivareavgifter är den rimligaste bedömningen man kan göra att utbetalningarna av ersättning på lång sikt betalas av alla arbetstagare i form av lägre löner. Jag antar därför att en individs bidrag till finansieringen är proportionell mot hans lönesumma.

Beräkningarna av vem som erhåller ersättningen är mer uppenbar. Eftersom alla indirekta effekter bortses från utgår jag från att ersättningen tillfaller individer i de inkomstlägen som erhållit de faktiska utbetalningarna.

I det följande kommer jag att granska möjligheterna att belysa dessa frågeställningar med befintliga svenska databaser. Framför allt kommer Levnadsnivåundersökningarnas (LNU) data att användas. LNU har genomförts av Institutet för Social Forskning och är utformad för

forskning om levnadsförhållanden i Sverige. I det avslutande avsnittet kommer jag kortfattat att diskutera möjligheterna att förbättra analysen med HINK-data. HINK har utförts av Statistiska Centralbyrån med syfte att utgöra grunden för inkomstfördelningsstudier.

IV LEVNADSNIVAUNDERSÖKNINGARNAS ANALYSMÖJLIGHETER

Levnadsnivåundersökningarna bygger på intervjuer med cirka 6 000 slumpmässigt utvalda personer i åldern 15-75 år. Intervjuerna har genomförts vid tre olika tillfällen - 1968, 1974 och 1981. Samma personer har ingått vid alla tillfällen, men dessutom har tilläggsurval av ungdomar och invandrare gjorts 1974 och 1981 för att uppnå representativitet.

Vid intervjuerna har frågor ställts om ett stort antal levnadsnivåkomponenter, varav vissa direkt anknyter till erfarenheterna på arbetsmarknaden. Utöver den information som svaren på dessa frågor ger, har uppgifter från olika register inhämtats. Detta gäller bland annat uppgifter om inkomster, som hämtats från deklARATIONER, samt om skatter och olika bidrag.

Fördelningseffekter av existerande system

Den första frågan som ställdes ovan gällde det nuvarande systemets effekter. Var i inkomstfördelningen återfinns mottagarna av försäkringsersättning respektive KAS? Hur mycket skulle dessa förlora om stödet inte existerade? Innebär de båda systemen en omfördelning från höginkomsttagare till låginkomsttagare?

Dessa frågor belyses i tabellerna 4 och 5, vilka bygger på individdata över årsinkomsterna 1980. Inkomstbegreppet är sammanräknad inkomst före skatt enligt uppgifter från inkomstdeklARATIONER. Med sammanräknad inkomst avses den sammanlagda inkomsten av tjänst, kapital, annan fastighet, tillfällig förvärvsverksamhet, jordbruksfastighet och rörelse. Arbetslöshetsersättningen ingår i inkomsten av tjänst. Detta inkomstbegrepp inkluderar dock ej olika behovsprövade och skattefria bidrag såsom socialbidrag, bostadsbidrag och barnbidrag.¹ Man kan därför säga att inkomstbegreppet främst ger ett mått på individens faktiska förtjänster från olika marknadsaktiviteter inklusive arbetslöshetsersättningen.

Av tabell 4 framgår från den första raden att mottagarna av KAS till största delen befinner sig långt ner i inkomstfördelningen. Hela 49 pro-

¹ Det är något oklart hur väl dessa bidrag täcks av LNU.

cent återfinns i den lägsta kvartilen och ytterligare 44 procent i den andra kvartilen. På den andra raden presenteras beräkningar av hur stor andel av den utbetalade ersättningen som går till individer i olika inkomstlägen. Låginkomstprofilen blir här ännu tydligare. Orsaken är att låginkomsttagarna erhållit större summor i ersättning, något som i sin tur troligen beror på mer långvarig arbetslöshet. Det bör dock noteras att den allra lägsta decilen inte är påtagligt överrepresenterad.

Den fjärde raden anger KAS-mottagarnas hypotetiska plats i inkomstfördelningen om ersättningen skulle utebli. Genom att jämföra med första raden finner man - helt naturligt - att de skulle försämra sin relativa position. Det är dock inga större förändringar som sker, vilket beror på att KAS-ersättningen inte svarar för en hög andel av personernas samlade inkomster. Som framgår av den tredje raden är denna andel hög enbart i den lägsta decilen.

För att bedöma om KAS totalt sett innebär en omfördelning från de högre inkomstgrupperna till de lägre, måste man också beakta vilka grupper som bidrar till finansieringen. Eftersom vi antog att bidraget är proportionellt mot lönesumman, krävs information om hur lönesumman fördelas på de olika inkomstklasserna. I tabellens sista rad återfinns denna information. Det visar sig att 48 procent av lönesumman - och därmed lika stor andel av arbetslöshetsersättningens finansiering - kommer från den högsta kvartilen. Den övre halvan bidrar med 78 procent av finansieringen men erhåller själv bara 6 procent av bidragen. Den andra halvan däremot tar emot 94 procent av ersättningen men bidrar bara med 22 procent av finansieringen. KAS innebär därför enligt denna analys en kraftig omfördelning från höginkomsttagare till låginkomsttagare.

Tabellens andra del ger motsvarande siffror för försäkringsersättningen. Det framgår att denna ersättning inte tillfaller låginkomsttagarna i samma utsträckning som KAS. Den lägsta decilen respektive kvartilen får en lägre andel av ersättningen än som motsvarar inkomstklassernas andel av befolkningen; de 10 procent av befolkningen som utgör den lägsta decilen erhåller bara 3 procent av ersättningen. I stället är ersättningen koncentrerad till andra och tredje kvartilen, dvs medelinkomsttagarna. Om man däremot jämför mottagarnas fördelning på inkomstklasserna med "finansiärernas" - dvs lönesummans fördelning - så

**Tabell 4 Den existerande arbetslöshetsersättningens
inkomstfördelnings effekter på individnivå, år 1980,
Åldersgruppen 18-65 år**

	<u>Decil_1</u>	<u>Kvartil_1</u>	<u>Kvartil_2</u>	<u>Kvartil_3</u>	<u>Kvartil_4</u>
<u>KAS</u>					
Andel av mottagarna av KAS	0,09	0,49	0,44	0,05	0,03
Andel av totalt utgående KAS-ersättning	0,12	0,59	0,35	0,04	0,02
KAS-ersättningen som andel av sammanräknad inkomst för personer som fått någon ersättning	0,52	0,17	0,06	0,04	0,03
KAS-mottagarnas hypotetiska plats i inkomstfördelningen om ersättningen vore noll	0,12	0,54	0,40	0,04	0,02
<u>Försäkringsersättningen</u>					
Andel av mottagarna av försäkringsersättning	0,03	0,11	0,50	0,28	0,11
Andel av totalt utgående försäkringsersättning	0,03	0,10	0,57	0,22	0,11
Försäkringsersättningen som andel av sammanräknad inkomst för personer som fått någon ersättning	0,95	0,38	0,22	0,11	0,11
Försäkringsmottagarnas hypotetiska plats i inkomstfördelningen om ersättningen vore noll	0,07	0,28	0,44	0,22	0,06
<u>Andel av den totala lönesumman</u>					
	0,002	0,05	0,17	0,30	0,48

Not: Inkomstfördelningen har beräknats med utgångspunkt från sammanräknad inkomst före skatt, dvs summan av inkomstkällorna tjänst, kapital, annan fastighet, tillfällig förvärvsverksamhet, jordbruk samt rörelse. Lönesumman har beräknats som inkomst av tjänst exklusive sjukpenning och de båda arbetslöshetsunderstöden.

kvarstår dock intrycket av att systemet i sin helhet bidrar till en utjämning av inkomsterna.

En skillnad är också att försäkringsersättningen utgör en mycket högre andel av inkomsten för den som faktiskt erhåller ersättning jämfört med KAS. Därför ser man också att försäkringsmottagarna skulle falla påtagligt i inkomstfördelningen om ersättningen inte funnes eller var lägre. Sannolikt skulle många hamna under existensminimum, vilket skulle leda till ökat behov av den mer selektiva och behovsprövade stödformen socialbidrag. Detta går dock ej att empiriskt beräkna utan ingående bearbetningar av LNU-materialet.

I tabell 5 presenteras motsvarande information för åldersgruppen 18-24 år. Inom denna grupp är låginkomstprofilen inte lika påtaglig. När det gäller försäkringsersättningen är mottagarna till och med överrepresenterade på den övre halvan av inkomstfördelningen (då ersättningen inkluderas). När ersättningen exkluderas, kvarstår 40 procent på den övre inkomsthälvan.

Ett skäl till denna skillnad mellan åldersgrupperna kan vara att inkomsterna stiger med åldern, samtidigt som arbetslöshetsriskerna är högst bland unga. Den inkomstfördelning som tabell 4 ger intryck av kan således delvis vara en omfördelning mellan generationer. När man tolkar tabell 5 bör man också beakta att många i åldern 18-24 år är studerande och därför ligger långt ned i inkomstfördelningen. Arbetslöshetsersättningen kan bara utgå till dem som inträtt på arbetsmarknaden. Det är därför inte konstigt att mottagarna av framför allt arbetslöshetsersättning relativt sett har höga inkomster.

Dessa förhållanden understryker behovet av att studera arbetslöshetsersättningens fördelningseffekter över längre tidsperioder. Man skulle då kunna studera om KAS respektive försäkringsersättningen även åstadkommer en omfördelning inom en kohort. Det är möjligt att genomföra den analys som presenterades i tabellerna 4 och 5 på basis av inkomster över något längre tidsperioder med hjälp av data från LNU.¹ Inom

¹ Det råder dock viss oklarhet om för hur långa tidsperioder som det föreligger registerinformation om arbetslöshetsersättning.

**Tabell 5 Den existerande arbetslöshetsersättningens
inkomstfördelningseffekter 1980, 18-24 år**

	<u>KAS</u>				
	<u>Decil_1</u>	<u>Kvartil_1</u>	<u>Kvartil_2</u>	<u>Kvartil_3</u>	<u>Kvartil_4</u>
Andel av mottagarna av KAS	0,03	0,16	0,56	0,23	0,05
Andel av totalt utgående KAS-ersättning	0,01	0,18	0,59	0,18	0,05
KAS-ersättningen som andel av sammanräknad inkomst för personer som fått någon ersättning	1,00	0,27	0,10	0,05	0,07
KAS-mottagarnas hypotetiska plats i inkomstfördelningen om ersättningen vore noll	0,05	0,18	0,56	0,23	0,03
<u>Försäkringsersättningen</u>					
Andel av mottagarna av försäkringsersättning	0,03	0,05	0,27	0,51	0,16
Andel av totalt utgående försäkringsersättning	0,002	0,02	0,30	0,57	0,11
Försäkringsersättningen som andel av sammanräknad inkomst för personer som fått någon ersättning	1,00	0,46	0,32	0,21	0,09
Försäkringsmottagarnas hypotetiska plats i inkomstfördelningen om ersättningen vore noll	0,05	0,19	0,41	0,30	0,10
<u>Andel av den totala lönesumman</u>					
	0,001	0,05	0,18	0,31	0,46

Not: Se föregående tabell.

ramen för denna studie har det dock bara varit möjligt att genomföra analysen för treårsperioden 1978-80. Resultaten presenteras i tabell 6.

Fördelningseffekterna uppvisar i stort sett samma mönster som i tabell 4. KAS ger en starkt omfördelande effekt, medan försäkringsersättningen i ganska stor utsträckning tillfaller medelinkomsttagarna.

Vidare finns det behov av att belysa fördelningseffekterna på hushållsnivå. LNU medger vissa analysmöjligheter härvidlag men det finns också brister i databasens konstruktion. För dem som är gifta eller sammanboende är det möjligt att få information om makes (eller makas) inkomster. Däremot saknas information om övriga hushållsmedlemmars inkomster. Detta betyder exempelvis att hemmavarande barn måste betraktas som självständiga hushållsenheter. Som kommer att framgå nedan utgår en stor del av KAS-ersättningen till hemmaboende yngre personer i 20-årsåldern. Därför tvingas man konstatera att denna databas har betydande svagheter för fördelningsanalys på hushållsnivå.

Trots dessa brister har analysen genomförts också på hushållsnivå. Frågeställningarna blir därför om ersättningen tillfaller individer i hushåll med låga hushållsinkomster och om systemen innebär en omfördelning när finansieringen beaktas. Analysen presenteras i tabell 7. En jämförelse mellan tabellerna 4 och 7 visar att de båda ersättningssystemen framstår som något mindre omfördelande på hushållsnivå än på individnivå.

**Tabell 6 Den existerande arbetslöshetsersättningens
inkomstfördelningseffekter på individnivå,
sammanlagda inkomster 1978-80, 20-64 år**

	<u>Decil 1</u>	<u>Kvartil 1</u>	<u>Kvartil 2</u>	<u>Kvartil 3</u>	<u>Kvartil 4</u>
<u>KAS</u>					
Andel av mottagarna av KAS	0,08	0,41	0,50	0,07	0,02
Andel av totalt ut- betalad KAS	0,14	0,55	0,41	0,03	0,01
KAS-ersättningen som andel av inkomsten för dem som fått någon ersättning	0,25	0,09	0,03	0,01	0,01
<u>Försäkringsersättningen</u>					
Andel av mottagarna av försäkringsersättning	0,03	0,12	0,41	0,38	0,09
Andel av totalt utbetalad försäkringsersättning	0,03	0,10	0,48	0,35	0,07
Försäkringsersättningens andel av sammanräknad inkomst för personer som fått någon ersättning	0,39	0,17	0,12	0,07	0,05
Andel av den totala lönesumman	0,01	0,06	0,18	0,29	0,47

Not: Inkomstfördelningen har beräknats med utgångspunkt från sammanräknad inkomst före skatt för de tre åren 1978-80.

**Tabell 7 Den existerande arbetslöshetsersättningens
inkomstfördelningseffekter på hushållsnivå, år 1980,
Åldersgruppen 18-65 år**

	<u>Decil_1</u>	<u>Kvartil_1</u>	<u>Kvartil_2</u>	<u>Kvartil_3</u>	<u>Kvartil_4</u>
	<u>KAS</u>				
Andel av hushållen som erhållit KAS	0,13	0,44	0,28	0,15	0,13
Andel av totalt utbe- talad KAS-ersättning	0,12	0,43	0,30	0,16	0,11
KAS-ersättningen som an- del av hushållsinkomsten för de hushåll som fått någon ersättning	0,15	0,07	0,04	0,03	0,02
	<u>Försäkringsersättningen</u>				
Andel av hushållen som erhållit försäkringsersättning	0,05	0,17	0,37	0,28	0,18
Andel av totalt utbetalad försäkringsersättning	0,06	0,15	0,40	0,25	0,20
Försäkringsersättningen som andel av hushålls- inkomsten för de hushåll som fått någon ersätt- ning	0,32	0,14	0,11	0,08	0,07
	<u>Andel av den totala lönesumman</u>				
	0,02	0,09	0,29	0,25	0,37

Not: Inkomstfördelningen är beräknad utifrån den totala sammanräknade inkomsten för individen själv och maken (eller maken). Den totala inkomsten har också korrigerats för antalet hemmavarande barn. Den totala hushållsinkomsten har dividerats med 1, 1,5, 2,0, 2,5 osv för 1, 2, 3 respektive 4 hushållsmedlemmar (make + maka + barn). Notera dock att om individen själv är ett hemmavarande barn räknas han eller hon som ett hushåll bestående av en person.

**Tabell 8 Effekter av fördubblad KAS-ersättning, individnivå, 1980
Års inkomster, 18-65 år**

	KAS				
	Decil 1	Kvartil 1	Kvartil 2	Kvartil 3	Kvartil 4
Andel av mottagarna av KAS	0,09	0,49	0,44	0,05	0,03
KAS-mottagarnas hypotetiska plats i inkomstfördelningen om dagpenningen fördubblas	0,05	0,40	0,51	0,06	0,03

Not: Se tabell 4.

Effekter av höjd KAS-ersättning

Nästa fråga gäller fördelningseffekterna av höjd ersättningsnivå för dem som erhåller KAS. I tabell 8 har vi sammanställt information som belyser detta. Den första raden är identisk med den första raden i tabell 4. Den andra raden anger vilken plats KAS-mottagarna skulle få i inkomstfördelningen om dagpenningen fördubblas. Man kan se att åtskilliga skulle flytta från den första till den andra kvartilen. Inte ens vid en fördubbling av dagpenningen skulle dock mer än 9 procent av KAS-mottagarna hamna på inkomstfördelningens övre halva. Med tanke på att en finansiering med arbetsgivareavgifter skulle innebära att merparten av kostnaderna skulle betalas av personerna i de högsta inkomstklasserna (se tabell 4), skulle således en höjd nivå på KAS-ersättningen påtagligt utjämna inkomstskillnaderna. Man bör dock beakta att de som erhåller KAS normalt är mycket unga, medan de som bidrar mest till finansieringen är äldre. Det är därför inte självklart att höjd KAS skulle betyda en påtaglig utjämning av livsinkomsterna i samhället.

Ett alternativt - och kanske mer relevant - sätt att belysa detta policy-experiment vore att utgå från en inkomstnivå som motsvarar existensminimum ("fattigdomsgränsen") och sedan beräkna hur många som skulle komma över denna gräns tack vare den höjda ersättningen. Det saknas dock uppgifter som skulle möjliggöra en sådan analys.

Effekter av ändrade kvalifikationsregler

Nästa fråga gäller vilka effekterna skulle bli om även de arbetslösa, som saknar ersättning, skulle få någon form av kompensation. Denna fråga kan belysas med hjälp av LNU tack vare att det finns information om arbetslöshetserfarenheter under "det föregående året", dvs för 1980 när det gäller 1981 års LNU. Med hjälp av registerinformationen kan man beräkna hur många av dessa som erhöll KAS, försäkringsersättning¹ respektive saknade ersättning.

I tabell 9 presenteras vissa översiktliga karakteristika för arbetslösa som erhållit KAS, försäkringsersättning, både KAS och försäkringsersättning, respektive saknat arbetslöshetsersättning under 1980. Det visar sig att det inte är speciellt kortvarig arbetslöshet som ej ersatts. Den genomsnittliga arbetslöshetstiden för dessa är 16,0 veckor, vilket ligger nära genomsnittet för samtliga arbetslösa. Vidare framgår att de arbetslösa som inte erhållit ersättning har klart lägre sammanräknad inkomst än övriga. Därför skulle en ersättning som utgår till dessa med all säkerhet utjämna inkomstfördelningen.

Informationen i den andra kolumnen understryker vad som framkom ovan, nämligen att mottagarna av KAS är unga och har låga inkomster. Drygt 40 procent av dessa bor hos sina föräldrar och majoriteten av dessa betalar mindre än 100 kronor i hyra.

I tabell 10 beskrivs placeringen i inkomstfördelningen för de arbetslösa som saknade ersättning. Det framgår att de är mycket kraftigt överrepresenterade i de lägre inkomstlägena. Om dessa hade erhållit en dagpenning som motsvarade KAS-nivån detta år (75 kronor per dag) skulle deras placering i inkomstfördelningen ha förbättrats påtagligt. I mycket få fall skulle de dock "bli höginkomsttagare", utan de flesta skulle fortfarande ha en sammanräknad inkomst som understiger medianinkomsten.

---

¹ Dessa överensstämmer inte helt med dem som ingått i analysen ovan.

Tabell 9   **Karakteristika för arbetslösa med och utan olika ersättningsformer samt för samtliga i Aldern 18-65 år**

	Arbetslösa 1980 utan ersättning	Arbetslösa 1980 som fått KAS	Arbetslösa 1980 som fått för- säkrings- ersättning	Arbetslösa 1980 som fått både KAS och försäkrings- ersättning	Samt- liga
Alder	32,2	22,0	34,6	21,6	39,8
Antal arbetslöshets- veckor 1980	16,0	14,2	18,2	20,4	17,2*
Andelen gifta (eller sammansboende)	0,59	0,32	0,64	0,40	0,71
Andelen som bor hos föräldrar	0,09	0,42	0,12	0,20	0,07
Andelen som bor hos för- äldrar och betalar min- dre än 100 kronor i hyra	0,06	0,32	0,08	0,00	0,04
Genomsnittlig sammanräk- nad inkomst under 1980	38 700	33 900	52 100	39 100	57 700
Antal observationer i samplet	111	31	66	5	4 609

* Beräknad för dem som var arbetslösa någon gång under året.

Tabell 10   **Inkomstlägen för arbetslösa som ej fått ersättning, individnivå, 1980 års inkomster, Aldersgruppen 18-65 år**

	Decil 1	Kvartil 1	Kvartil 2	Kvartil 3	Kvartil 4
Andel av arbetslösa som ej fått ersättning	0,22	0,50	0,22	0,19	0,09
Den hypotetiska platsen i inkomstfördelningen om KAS-ersättningen skulle ha utgått	0,11	0,46	0,23	0,18	0,13

Not: Se tabell 4.

IV ANALYSMÖJLIGHETER MED HJÄLP AV DATA FRÅN HINK

Statistiska Centralbyråns HINK-material har både starka och svaga sidor i förhållande till Levnadsnivåundersökningarna när det gäller att analysera frågeställningarna ovan. Svagheten är att det saknas information om arbetslöshet. Det är därför inte möjligt att särskilja arbetslösa som ej fått ersättning. Därför kan man heller inte analysera effekterna av mer generösa kvalifikationsregler.

Däremot kan de två första analyserna göras på ett något bättre sätt med data från HINK. Det främsta skälet till detta är att HINK erbjuder fler och mer nyanserade inkomstbegrepp. Bland annat föreligger data om hushållens disponibla inkomster med hänsyn tagen till skatter, transfereringar och studielån med mera. Vidare har existensminimum beräknats för olika hushåll, vilket möjliggör beräkningar av hur många som klarar denna levnadsstandard tack vare arbetslöshetsersättningen liksom beräkningar av hur många som skulle kunna komma över nivån om dagpenningen höjs.

När det gäller hushållsbegreppet finns samma svaghet som i LNU, nämligen att ungdomar som bor hemma betraktas som ett eget hushåll.

Slutligen måste betonas att den analys som presenterats i uppsatsen enbart beaktat arbetslöshetsersättningens direkta effekter, medan de indirekta effekter, som kan uppstå om ersättningen och de skatter som finansierar ersättningen påverkar beteendet på arbetsmarknaden, ej beaktats. En empirisk analys av dessa indirekta effekter ställer självfallet ytterligare krav på goda data.